

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΑΕΠ
ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 25ΑΕΤΙΑ

ΓΚΙΟΦΗ ΑΓΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΘΩΜΑΙΔΗΣ ΚΛΕΑΝΘΗΣ

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ:

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα πτυχιακή μελετάται η επίδραση του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της χώρας κατά τη διάρκεια της τελευταία εικοσιπενταετίας. Ειδικότερα, γίνεται μια αναφορά στην σημερινή διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας, καθώς και στη συμβολή των κυριότερων κλάδων στην οικονομία. Στη συνέχεια, αναλύεται η έννοια του πρωτογενούς τομέα παραγωγής, όπου παρουσιάζονται οι κλάδοι του, Έπειτα, παρουσιάζονται κάποια στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη συνεισφορά του πρωτογενή τομέα στο ΑΕΠ, σε όλο το χρονικό φάσμα μελέτης. Επίσης, αποτυπώνονται οι τάσεις διάρθρωσης του πρωτογενούς τομέα. Ακολούθως, γίνεται μια μικρή αναφορά στο οικονομικό αποτύπωμα του αγροτικού τομέα σε περιφερειακό επίπεδο, ενώ παρουσιάζεται η συσχέτιση των βασικών στοιχείων του πρωτογενή τομέα με το ΑΕΠ.

Λέξεις κλειδιά: ΑΕΠ, Πρωτογενής Τομέας Παραγωγής

SUMMARY

This postgraduate work examines the Impact of the primary sector on Greece' GDP(gross domestic product) during the last twenty-five years. In particular, reference is made to the current structure of the Greek economy, as well as, to the contribution of the main sectors to the economy. It is then analysed the concept of the primary production sector, which presents the sectors of this. Then some statistics on the contribution of the primary sector to GDP are presented, throughout the study. The structural trends of the primary sector are also reflected in the economy. A small reference is then made to the economic footprint of the agricultural sector at regional level, while the correlation between the key elements of the primary sector and GDP is presented also.

Κατάλογος Πινάκων

<u>Πίνακας 1. Η διαχρονική εξέλιξη του ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ</u>	15
<u>Πίνακας 2. Η διαχρονική εξέλιξη του Πρωτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ</u>	17
<u>Πίνακας 3. Η διαχρονική εξέλιξη του Δευτερογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ</u>	19
<u>Πίνακας 4. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια, παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων, εξυγίανση» στον δευτερογενή τομέα, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ</u>	22
<u>Πίνακας 5. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Κατασκευές» στον δευτερογενή τομέα σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ</u>	23
<u>Πίνακας 6. Η διαχρονική εξέλιξη του Τριτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ</u>	25
<u>Πίνακας 7. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση, υπηρεσίες παροχής» στον τριτογενή τομέα</u>	28
<u>Πίνακας 8. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Ενημέρωση και επικοινωνία» στον τριτογενή τομέα</u>	29
<u>Πίνακας 9. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» στον τριτογενή τομέα</u>	30
<u>Πίνακας 10. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» στον τριτογενή τομέα</u>	32

<u>Πίνακας 11. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες» στον τριτογενή τομέα</u>	33
<u>Πίνακας 12. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα» στον τριτογενή τομέα</u>	34
<u>Πίνακας 13. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, επισκευές ειδών νοικοκυριού και άλλες υπηρεσίες»</u>	35
<u>Πίνακας 14. Διαχρονική συμβολή του κάθε τομέα στο ΑΕΠ την περίοδο 1995- 2018.</u>	38
<u>Πίνακας 15. Η φυτική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ, την περίοδο 1995- 2018.</u>	48
<u>Πίνακας 16. Η Ζωική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.</u>	50
<u>Πίνακας 17. Η Γεωργική παραγωγή αγαθών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018</u>	51
<u>Πίνακας 18. Η Γεωργική παραγωγή υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.</u>	53
<u>Πίνακας 19. Η Γεωργική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.</u>	55
<u>Πίνακας 20. Η Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018</u> 57	
<u>Πίνακας 21. Η συνολική παραγωγή του γεωργικού κλάδου, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.</u>	59
<u>Πίνακας 22. Η Συμμετοχή στον κλάδο της γεωργίας της κάθε ομάδας την περίοδο 1995- 2018</u>	62

<u>Πίνακας 23. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Φυτικής Παραγωγής την περίοδο 1995-2018.....</u>	64
<u>Πίνακας 24. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Φυτικής Παραγωγής.....</u>	66
<u>Πίνακας 25. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Ζωικής Παραγωγής την περίοδο 1995- 2018 .....</u>	67
<u>Πίνακας 26. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Ζωικής Παραγωγής.....</u>	68
<u>Πίνακας 27. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής αγαθών την περίοδο 1995- 2018 .....</u>	69
<u>Πίνακας 28. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής αγαθών.....</u>	70
<u>Πίνακας 29. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών την περίοδο 1995- 2018.....</u>	71
<u>Πίνακας 30. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών.....</u>	72
<u>Πίνακας 31. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995-2018.....</u>	73
<u>Πίνακας 32. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής .....</u>	74
<u>Πίνακας 33. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες την περίοδο 1995- 2018.....</u>	75
<u>Πίνακας 34. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες .....</u>	76
<u>Πίνακας 35. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Συνολικής Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995- 2018.....</u>	77

<u>Πίνακας 36. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Συνολικής Γεωργικής παραγωγής.....</u>	78
--	----

Κατάλογος Διαγραμμάτων

<u>Διάγραμμα 1. Η διαχρονική εξέλιξη της αξίας του ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ.....</u>	16
<u>Διάγραμμα 2. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018.....</u>	16
<u>Διάγραμμα 3. Η διαχρονική εξέλιξη του Πρωτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ.....</u>	18
<u>Διάγραμμα 4. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του Πρωτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018.....</u>	19
<u>Διάγραμμα 5. Η διαχρονική εξέλιξη του Δευτερογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ.....</u>	21
<u>Διάγραμμα 6. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του Δευτερογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018.....</u>	21
<u>Διάγραμμα 7. Η συμμετοχή των κλάδων του δευτερογενούς τομέα, στην δημιουργία της αξίας του, την περίοδο 1995- 2018.....</u>	25
<u>Διάγραμμα 8. Η διαχρονική εξέλιξη του Τριτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ.....</u>	27
<u>Διάγραμμα 9. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του Τριτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018.....</u>	27

<u>Διάγραμμα 10. Η συμμετοχή των κλάδων του τριτογενούς τομέα, στην δημιουργία της αξίας του, την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>37</u>
<u>Διάγραμμα 11. Διαχρονική συμβολή του κάθε τομέα στο ΑΕΠ την περίοδο 1995-2018.....</u>	<u>39</u>
<u>Διάγραμμα 12. Η φυτική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ, την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>49</u>
<u>Διάγραμμα 13. Η Ζωική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>51</u>
<u>Διάγραμμα 14. Η Γεωργική παραγωγή αγαθών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>53</u>
<u>Διάγραμμα 15. Η Γεωργική παραγωγή υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>55</u>
<u>Διάγραμμα 16. Η Γεωργική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>57</u>
<u>Διάγραμμα 17. Η Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018</u>	<u>59</u>
<u>Διάγραμμα 18. Η συνολική παραγωγή του γεωργικού κλάδου, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>61</u>
<u>Διάγραμμα 19. Η Συμμετοχή στον κλάδο της γεωργίας της κάθε ομάδας την περίοδο 1995- 2018 .....</u>	<u>63</u>
<u>Διάγραμμα 20. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Φυτικής Παραγωγής την περίοδο 1995-2018.....</u>	<u>66</u>
<u>Διάγραμμα 21. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Ζωικής Παραγωγής την περίοδο 1995-2018.....</u>	<u>68</u>
<u>Διάγραμμα 22. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής αγαθών την περίοδο 1995- 2018.....</u>	<u>70</u>

<u>Διάγραμμα 23. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών την περίοδο 1995- 2018.....</u>	72
<u>Διάγραμμα 24. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995- 2018.....</u>	74
<u>Διάγραμμα 25. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες την περίοδο 1995- 2018.....</u>	76
<u>Διάγραμμα 26. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Συνολικής Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995- 2018.....</u>	78

Εισαγωγή

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έως και το 2007, η Ελλάδα βρισκόταν σε συνεχή οικονομική ανάπτυξη, όντας μία από τις πιο αναπτυσσόμενες οικονομίες εντός της Ευρωζώνης μαζί με την Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο. Η ανάπτυξη αυτή στηριζόταν κυρίως στην εσωτερική κατανάλωση, τόσο δημόσια όσο και ιδιωτική, στο σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η εισροή κονδυλίων από τα ευρωπαϊκά διαθροτικά ταμεία, ενώ ιδιαίτερα μεγάλη δυναμική προσδίδουν τομείς όπως η ναυτιλία και ο τουρισμός.

Από το 2008 όμως η χώρα βρίσκεται σε βαθιά ύφεση και η απώλεια στο ΑΕΠ είναι μεγάλη, συγκεκριμένα από 233.197,7 εκ. € το 2008, το ΑΕΠ του 2016 διαμορφώθηκε στα 175.888εκ. €, ενώ μέχρι σήμερα δεν υπάρχει κάποια αναπτυξιακή δυναμική με αποτέλεσμα να κυριαρχεί η στασιμότητα. Η κρίση χρέους που ξέσπασε στην Ελλάδα, ανέδειξε σημαντικά χρόνια δομικά προβλήματα της οικονομίας και είχε ως αποτέλεσμα να παρθούν δραστικά μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης, αλλά και να ξεκινήσουν να γίνονται μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, προϊόντων και υπηρεσιών.

Ο πρωτογενής τομέας της παραγωγής συνιστούσε από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, σημαντικό δομικό στοιχείο της ελληνική κοινωνίας, καθώς συνέβαλε και εξακολουθεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της χώρας σε εθνικό αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο, ενισχύοντας την απασχόληση, ενώ παράλληλα συμβάλει στην διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και στην αποτροπή εγκατάλειψης της υπαίθρου. Επιπλέον, μέσω του πρωτογενούς τομέα παράγεται προστιθέμενη αξία, από την μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων, ενώ αναπτύσσονται μια σειρά από άλλοι κλάδοι, όπως των μεταφορών, του εμπορίου, των βιομηχανικής παραγωγής, προσφέροντας σημαντικό αριθμό θέσεων και μάλιστα με έντονη γεωγραφική διασπορά.

Στην παρούσα Πτυχιακή εργασία διερευνάται σε βάθος 25ετίας (από το 1992 έως σήμερα) η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της χώρας. Η περίοδος που επελέγη ουσιαστικά είναι από την αρχή της ύπαρξης στατιστικών στοιχείων για την συμβολή του πρωτογενή τομέα στην οικονομία. Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει τον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε διαχρονικά ο αγροτικός τομέας στην ανάπτυξη της χώρας και να αποτυπώσει τις διακυμάνσεις που έγιναν στο πέρασμα του χρόνου.

1. Διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας

1.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στο κεφάλαιο αυτό λαμβάνει χώρα η αναλυτική παρουσίαση της διάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας, μέσα από την κριτική παράθεση πληροφοριών που αφορούν στην διαχρονική εξέλιξη του ΑΕΠ της χώρας, αλλά και του τρόπου που αυτό διαρθρώνεται. Είναι εύλογο να σημειωθεί ότι η Ελλάδα παρουσιάζει ένα ψηλό

ποσοστό του τριτογενούς τομέα, γεγονός που την καθιστά στις ανεπτυγμένες χώρες παγκοσμίως. Ωστόσο, η παρατεταμένη οικονομική κρίση της τελευταίας περιόδου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην διόρθωση του ΑΕΠ της, το οποίο συρρικνώθηκε κατά 25% περίπου τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, τα τελευταία τρία περίπου χρόνια η οικονομία φαίνεται να συνέρχεται και να επιστρέφει σταδιακά σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

1.2. Η διαχρονική εξέλιξη του ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 1995-2018.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την εξέλιξη του ΑΕΠ της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια, σε τρέχουσες τιμές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού, αλλά και από τα επεξηγηματικά διαγράμματα που ακολουθούν, γίνεται εμφανής η διαρκής ανάπτυξη της οικονομίας μέχρι και το 2008, με σημαντικούς ρυθμούς αύξησης, οι οποίοι οδήγησαν στον υπερδιπλασιασμό του ΑΕΠ μέχρι το 2008. Ωστόσο, στην συνέχεια, η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης ήταν ιδιαίτερα έντονη, με σωρευτική μείωση πάνω από 25%, μέχρι την επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 2017.

Πίνακας 1. Η διαχρονική εξέλιξη του ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	93.064	
1996	103.037	10,7%
1997	114.712	11,3%
1998	125.263	9,2%
1999	133.789	6,8%
2000	141.247	5,6%
2001	152.194	7,8%

2002	163.461	7,4%
2003	178.905	9,4%
2004	193.716	8,3%
2005	199.242	2,9%
2006	217.862	9,3%
2007	232.695	6,8%
2008	241.990	4,0%
2009	237.534	-1,8%
2010	226.031	-4,8%
2011	207.029	-8,4%
2012	191.204	-7,6%
2013	180.654	-5,5%
2014	178.656	-1,1%
2015	177.258	-0,8%
2016	176.488	-0,4%
2017	180.218	2,1%
2018	184.714	2,5%

Διάγραμμα 1. Η διαχρονική εξέλιξη της αξίας του ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 1995-2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Διάγραμμα 2. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του ΑΕΠ της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018

1.3. Διαχρονική εξέλιξη του Πρωτογενή Τομέα

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την εξέλιξη του Πρωτογενή Τομέα της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια, σε τρέχουσες τιμές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού, αλλά και από τα επεξηγηματικά διαγράμματα που ακολουθούν, η εξέλιξη του τομέα δεν ακολουθεί την πορεία του ΑΕΠ, καθώς διαχρονικά εμφανίζει μια σχετικά σταθερή πορεία, η οποία κατά την διάρκεια της υπό μελέτη περιόδου, παρουσιάζει κάποιες αυξομειώσεις, ωστόσο, η συνολική συνεισφορά του κλάδου στο ΑΕΠ παραμένει σταθερή. Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο, ότι η περίοδος 1999- 2005 είναι μια περίοδος άνθησης της ελληνικής γεωργίας, καθώς παρατηρείται μια σημαντική αύξηση της αξίας της κατά 15 περίπου τοις εκατό.

Πίνακας 2. Η διαχρονική εξέλιξη του Πρωτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995-2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	6.864	
1996	6.785	-1,2%
1997	7.160	5,5%
1998	7.472	4,4%
1999	7.738	3,6%
2000	7.677	-0,8%
2001	7.918	3,1%
2002	8.152	3,0%
2003	8.945	9,7%
2004	8.282	-7,4%
2005	8.536	3,1%
2006	6.974	-18,3%
2007	7.068	1,3%
2008	6.793	-3,9%
2009	6.663	-1,9%
2010	6.519	-2,2%
2011	6.109	-6,3%

2012	6.191	1,3%
2013	5.794	-6,4%
2014	6.070	4,8%
2015	6.730	10,9%
2016	6.313	-6,2%
2017	6.673	5,7%
2018	6.870	3,0%

Διάγραμμα 3. Η διαχρονική εξέλιξη του Πρωτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Διάγραμμα 4. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του Πρωτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018

1.4. Διαχρονική εξέλιξη του Δευτερογενή Τομέα

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την εξέλιξη του Δευτερογενή Τομέα της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια, σε τρέχουσες τιμές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού, αλλά και από τα επεξηγηματικά διαγράμματα που ακολουθούν, η εξέλιξη του τομέα ακολουθεί σε γενικές γραμμές την πορεία του ΑΕΠ, η οποία μάλιστα φαίνεται να είναι και πιο έντονη, καθώς την περίοδο 1995 με 2004 παρουσιάζει μια μέση ανάπτυξη που ξεπερνά το 10% και η οποία, μετά από μια διόρθωση του 2006, επιστρέφει το 2006 για να ακολουθήσει μια δεκαετία συνεχών απωλειών, μέχρι το 2016, όπου και επιστρέφει σε θετικούς ρυθμούς. Ωστόσο, το 2018 η αξία του κλάδου είχε πέσει στα επίπεδα του 2000- 2001.

Πίνακας 3. Η διαχρονική εξέλιξη του Δευτερογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	18.254	
1996	19.438	6,5%
1997	20.572	5,8%
1998	22.799	10,8%
1999	25.589	12,2%
2000	26.481	3,5%
2001	29.423	11,1%
2002	31.774	8,0%
2003	36.707	15,5%
2004	39.410	7,4%
2005	35.474	-10,0%
2006	43.545	22,8%
2007	41.881	-3,8%
2008	37.895	-9,5%
2009	36.375	-4,0%
2010	31.256	-14,1%
2011	28.326	-9,4%
2012	27.392	-3,3%
2013	26.492	-3,3%
2014	25.276	-4,6%
2015	25.149	-0,5%
2016	26.220	4,3%
2017	27.101	3,4%
2018	28.204	4,1%

Διάγραμμα 5. Η διαχρονική εξέλιξη του Δευτερογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Διάγραμμα 6. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του Δευτερογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018

1.4.1. Η συμμετοχή των κλάδων του δευτερογενούς τομέα σε αυτόν, διαχρονικά.

Στην συνέχεια, αναλύονται οι δυο κλάδοι του δευτερογενή τομέα, σύμφωνα με την επίσημη κατηγοριοποίηση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Ο σημαντικότερος κλάδος του τομέα είναι αναμφισβήτητα, ο κλάδος «Ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια, παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων, εξυγίανση», με συμμετοχή που κυμαίνεται από το 58% μέχρι και 86% στο σύνολο της αξίας του τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τη στιγμή της υπομελέτη περιόδου μέχρι και το 2010, η αξία του κλάδου αυξάνεται, ενώ από το σημείο εκείνο φαίνεται να σταθεροποιείται, μέχρι και το 2016 όπου και συνεχίζει μια μικρή μεν, θετική δε θετική πορεία.

Πίνακας 4. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια, παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων, εξυγίανση» στον δευτερογενή τομέα, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
<i>1995</i>	13.545	74,2%
<i>1996</i>	14.064	72,4%
<i>1997</i>	14.259	69,3%
<i>1998</i>	15.373	67,4%
<i>1999</i>	17.100	66,8%
<i>2000</i>	17.641	66,6%
<i>2001</i>	19.849	67,5%
<i>2002</i>	21.473	67,6%

2003	22.389	61,0%
2004	23.353	59,3%
2005	24.099	67,9%
2006	25.459	58,5%
2007	26.864	64,1%
2008	27.176	71,7%
2009	25.825	71,0%
2010	22.368	71,6%
2011	22.016	77,7%
2012	21.571	78,7%
2013	21.791	82,3%
2014	21.493	85,0%
2015	21.835	86,8%
2016	22.376	85,3%
2017	23.402	86,4%
2018	24.196	85,8%

Από την άλλη πλευρά, ο κλάδος των κατασκευών έχει σαφώς μικρότερη συμμετοχή στην δημιουργία αξίας στον δευτερογενή τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κλάδος βίωσε ίσως πιο έντονα από κάθε άλλο κλάδο τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η αξία του συνεχίζει να πέφτει και πέραν του οριακού έτους 2017 και ότι η αξία του ακόμη και το 2018, δεύτερο έτος με ρυθμό ανάπτυξης μεγαλύτερο το 0,5%, εξακολουθεί να μειώνεται και να μην μπορεί να ξεπεράσει την αξία που είχε το 1995. Τα συμπεράσματα αυτά προκύπτουν και από την μελέτη του διαγράμματος που ακολουθεί.

Πίνακας 5. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Κατασκευές» στον δευτερογενή τομέα σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
1995	4.709	25,8%

1996	5.374	27,6%
1997	6.313	30,7%
1998	7.426	32,6%
1999	8.489	33,2%
2000	8.840	33,4%
2001	9.574	32,5%
2002	10.301	32,4%
2003	14.318	39,0%
2004	16.057	40,7%
2005	11.375	32,1%
2006	18.086	41,5%
2007	15.017	35,9%
2008	10.719	28,3%
2009	10.550	29,0%
2010	8.888	28,4%
2011	6.310	22,3%
2012	5.821	21,3%
2013	4.701	17,7%
2014	3.783	15,0%
2015	3.314	13,2%
2016	3.844	14,7%
2017	3.699	13,6%
2018	4.008	14,2%

Διάγραμμα 7. Η συμμετοχή των κλάδων του δευτερογενούς τομέα, στην δημιουργία της αξίας του, την περίοδο 1995- 2018.

1.5. Διαχρονική εξέλιξη του Τριτογενή Τομέα

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την εξέλιξη του Τριτογενή Τομέα της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια, σε τρέχουσες τιμές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού, αλλά και από τα επεξηγηματικά διαγράμματα που ακολουθούν, η εξέλιξη του τομέα ακολουθεί σε γενικές γραμμές την πορεία του ΑΕΠ. Η αξία του κλάδου διαρκώς αυξάνεται μέχρι την έναρξη της οικονομικής κρίσης και στην συνέχεια, μειώνεται, ενώ είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο κλάδος ακολουθεί και την νέα ανοδική πορεία του ΑΕΠ τα έτη 2017 και 2018.

Πίνακας 6. Η διαχρονική εξέλιξη του Τριτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995-2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
<i>1995</i>	59.561	
<i>1996</i>	67.053	12,6%
<i>1997</i>	75.705	12,9%
<i>1998</i>	83.154	9,8%
<i>1999</i>	86.633	4,2%
<i>2000</i>	92.022	6,2%
<i>2001</i>	98.129	6,6%
<i>2002</i>	105.871	7,9%
<i>2003</i>	114.862	8,5%
<i>2004</i>	127.081	10,6%
<i>2005</i>	134.809	6,1%
<i>2006</i>	142.527	5,7%
<i>2007</i>	156.318	9,7%
<i>2008</i>	169.129	8,2%
<i>2009</i>	169.354	0,1%
<i>2010</i>	161.871	-4,4%
<i>2011</i>	147.475	-8,9%
<i>2012</i>	135.397	-8,2%
<i>2013</i>	127.951	-5,5%
<i>2014</i>	126.568	-1,1%

2015	124.735	-1,4%
2016	121.511	-2,6%
2017	123.752	1,8%
2018	125.714	1,6%

Διάγραμμα 8. Η διαχρονική εξέλιξη του Τριτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ

Διάγραμμα 9. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του αξίας του Τριτογενή Τομέα της Ελλάδας, την περίοδο 1995- 2018

1.5.1. Η συμμετοχή των κλάδων του τριτογενούς τομέα σε αυτόν, διαχρονικά.

Στην συνέχεια, αναλύονται οι επτά κλάδοι του τριτογενή τομέα, σύμφωνα με την επίσημη κατηγοριοποίηση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Ο σημαντικότερος κλάδος του τομέα είναι αναμφισβήτητα, ο κλάδος «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορά και αποθήκευση, υπηρεσίες παροχής», με συμμετοχή που κυμαίνεται από το 27% μέχρι και 38% στο σύνολο της αξίας του τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι από την αρχή της υπό μελέτη περιόδου μέχρι και το 2008, η αξία του κλάδου αυξάνεται, φτάνοντας την χρονιά αυτή τα 56 δις ευρώ, έχοντας σχεδόν τριπλασιάσει την αξία του σε σχέση με το 1995. Ωστόσο, στην συνέχεια, μειώνεται διαρκώς η αξία του μέχρι το 2013, όπου και φτάνει σε επίπεδα 2001, για να ακολουθήσει στην συνέχεια, μια θετική πορεία που προηγήθηκε της θετικής πορείας του ΑΕΠ.

Πίνακας 7. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση, υπηρεσίες παροχής» στον τριτογενή τομέα

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
1995	22.813	38,3%
1996	25.914	38,6%
1997	28.948	38,2%
1998	30.805	37,0%
1999	31.906	36,8%
2000	34.794	37,8%
2001	36.047	36,7%
2002	36.443	34,4%
2003	41.222	35,9%
2004	44.465	35,0%
2005	46.127	34,2%
2006	47.553	33,4%
2007	52.016	33,3%
2008	56.917	33,7%
2009	51.420	30,4%
2010	49.399	30,5%
2011	44.313	30,0%
2012	37.677	27,8%
2013	36.344	28,4%
2014	37.678	29,8%
2015	37.317	29,9%
2016	36.082	29,7%
2017	38.246	30,9%
2018	40.280	32,0%

Ο δεύτερος κλάδος του τομέα είναι ο κλάδος «Ενημέρωση και επικοινωνία», με συμμετοχή που κυμαίνεται από το 4% μέχρι και 6% στο σύνολο της αξίας του

τομέα. Ο κλάδος, δέχτηκε σημαντική πίεση την περίοδο της οικονομικής κρίσης, με αποτέλεσμα, μετά την κρίση να βρίσκεται στα επίπεδα του 2001, κοντά στα 5,5 δις ευρώ.

Πίνακας 8. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Ενημέρωση και επικοινωνία» στον τριτογενή τομέα

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
1995	2.923	4,9%
1996	3.341	5,0%
1997	4.033	5,3%
1998	4.519	5,4%
1999	5.170	6,0%
2000	4.922	5,3%
2001	5.450	5,6%
2002	6.028	5,7%
2003	6.029	5,2%
2004	6.636	5,2%
2005	6.948	5,2%
2006	7.795	5,5%
2007	8.279	5,3%
2008	8.061	4,8%
2009	8.568	5,1%
2010	7.683	4,7%
2011	6.355	4,3%
2012	5.518	4,1%
2013	5.749	4,5%
2014	5.518	4,4%
2015	5.323	4,3%
2016	5.366	4,4%
2017	5.447	4,4%
2018	5.567	4,4%

Ο τρίτος κλάδος του τομέα είναι ο κλάδος «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες», με συμμετοχή που κυμαίνεται από το 4,6% μέχρι και 6% στο σύνολο της αξίας του τομέα. Ο κλάδος, παρουσίασε μια σημαντική ανάπτυξη την δεκαπενταετία 1995- 2019 με αποτέλεσμα τον τριπλασιασμό της αξίας του. Ωστόσο, η οικονομική κρίση περιόρισε στο μισό την αξία του το 2018.

Πίνακας 9. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» στον τριτογενή τομέα

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
1995	3.446	5,8%
1996	4.060	6,1%
1997	4.447	5,9%
1998	5.230	6,3%
1999	5.072	5,9%
2000	5.782	6,3%
2001	5.318	5,4%
2002	5.889	5,6%
2003	6.669	5,8%
2004	8.325	6,6%
2005	8.493	6,3%
2006	9.074	6,4%
2007	9.223	5,9%
2008	9.396	5,6%
2009	9.775	5,8%
2010	9.623	5,9%
2011	8.652	5,9%
2012	8.396	6,2%
2013	8.293	6,5%
2014	7.513	5,9%

2015	7.095	5,7%
2016	6.908	5,7%
2017	6.466	5,2%
2018	5.832	4,6%

Ο τέταρτος κλάδος του τομέα είναι ο κλάδος «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» και είναι ιδιαίτερα σημαντικός κλάδος, καθώς έχει συμμετοχή που κυμαίνεται από το 14% μέχρι και 22% στο σύνολο της αξίας του τομέα. Ο κλάδος, όπως και οι περισσότεροι του τριτογενούς τομέα, παρουσίασε μια σημαντική ανάπτυξη την δεκαετία 1995- 2019. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι επέδειξε σημαντική αντοχή στην οικονομική κρίση, καθώς η αξία του παρέμεινε μετά το πέρας της σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, ενώ την ίδια στιγμή, κατόρθωσε και αύξησε το ποσοστό συμμετοχής του στον τριτογενή τομέα.

Πίνακας 10. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» στον τριτογενή τομέα

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
1995	9.690	16,3%
1996	11.199	16,7%
1997	12.501	16,5%
1998	13.567	16,3%
1999	13.245	15,3%
2000	13.932	15,1%
2001	14.915	15,2%
2002	16.809	15,9%
2003	17.011	14,8%
2004	17.967	14,1%
2005	20.779	15,4%
2006	20.054	14,1%
2007	24.321	15,6%

2008	28.303	16,7%
2009	29.544	17,4%
2010	33.515	20,7%
2011	31.367	21,3%
2012	32.324	23,9%
2013	30.331	23,7%
2014	28.867	22,8%
2015	27.966	22,4%
2016	27.032	22,2%
2017	26.987	21,8%
2018	26.166	20,8%

Ο πέμπτος κλάδος του τομέα είναι ο κλάδος «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες» που περιλαμβάνει κατά κανόνα, τους λεγόμενους ελεύθερους επαγγελματίες. Η συμμετοχή του κλάδου αν και παρουσίασε μια αύξηση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, σε γενικές γραμμές ήταν σταθερή στο 7%. Ωστόσο, η αξία του μειώθηκε σχεδόν 50% σε σχέση με την αρχή της κρίσης, ενώ πριν από αυτή, είχε παρουσιάσει σχεδόν τετραπλασιασμό της αξίας του, σε σχέση με το 1995.

Πίνακας 11. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες» στον τριτογενή τομέα

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
1995	3.978	6,7%
1996	4.332	6,5%
1997	4.904	6,5%
1998	5.501	6,6%
1999	6.110	7,1%
2000	6.071	6,6%

2001	6.550	6,7%
2002	7.656	7,2%
2003	8.862	7,7%
2004	9.942	7,8%
2005	10.185	7,6%
2006	12.059	8,5%
2007	13.341	8,5%
2008	13.649	8,1%
2009	13.463	7,9%
2010	10.593	6,5%
2011	9.570	6,5%
2012	8.683	6,4%
2013	7.649	6,0%
2014	7.600	6,0%
2015	8.014	6,4%
2016	7.871	6,5%
2017	8.203	6,6%
2018	8.625	6,9%

Ο έκτος κλάδος του τομέα είναι ο κλάδος «Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα» που αποτελεί μια πολύ σημαντική παράμετρο του τριτογενούς τομέα. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την διάρκεια της εν λόγω περιόδου, η συμμετοχή του κλάδου επέδειξε σημαντική σταθερότητα, καθώς δεν μεταβλήθηκε περισσότερο από 4 ποσοστιαίες μονάδες. Η αξία του ωστόσο, μειώθηκε σχεδόν 25% τοις εκατό κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Πίνακας 12. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα» στον τριτογενή τομέα

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής
------	------	--------------------

		στον τομέα
<i>1995</i>	13.728	23,0%
<i>1996</i>	14.723	22,0%
<i>1997</i>	17.045	22,5%
<i>1998</i>	19.256	23,2%
<i>1999</i>	20.369	23,5%
<i>2000</i>	21.591	23,5%
<i>2001</i>	24.420	24,9%
<i>2002</i>	27.015	25,5%
<i>2003</i>	29.023	25,3%
<i>2004</i>	32.925	25,9%
<i>2005</i>	34.790	25,8%
<i>2006</i>	37.656	26,4%
<i>2007</i>	40.360	25,8%
<i>2008</i>	43.968	26,0%
<i>2009</i>	46.716	27,6%
<i>2010</i>	43.238	26,7%
<i>2011</i>	40.403	27,4%
<i>2012</i>	35.920	26,5%
<i>2013</i>	32.859	25,7%
<i>2014</i>	32.933	26,0%
<i>2015</i>	32.408	26,0%
<i>2016</i>	31.783	26,2%
<i>2017</i>	31.941	25,8%
<i>2018</i>	32.642	26,0%

Τέλος, ο έβδομος κλάδος του τομέα είναι ο κλάδος «Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, επισκευές ειδών νοικοκυριού και άλλες υπηρεσίες» που αποτελεί μια παράμετρο του τριτογενούς τομέα, της οποίας η συμμετοχή διαχρονικά κινείται γύρω στο 5%.

Πίνακας 13. Η αξία και η Συμμετοχή του κλάδου «Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, επισκευές ειδών νοικοκυριού και άλλες υπηρεσίες»

Έτος	Αξία	Ποσοστό Συμμετοχής στον τομέα
1995	2.983	5,0%
1996	3.484	5,2%
1997	3.827	5,1%
1998	4.276	5,1%
1999	4.761	5,5%
2000	4.930	5,4%
2001	5.429	5,5%
2002	6.031	5,7%
2003	6.046	5,3%
2004	6.821	5,4%
2005	7.487	5,6%
2006	8.336	5,8%
2007	8.778	5,6%
2008	8.835	5,2%
2009	9.868	5,8%
2010	7.820	4,8%
2011	6.815	4,6%
2012	6.879	5,1%
2013	6.726	5,3%
2014	6.459	5,1%
2015	6.612	5,3%
2016	6.469	5,3%
2017	6.462	5,2%
2018	6.602	5,3%

Το διάγραμμα που ακολουθεί παριστάνει την διαχρονική συμμετοχή των κλάδων στον τριτογενή τομέα.

Διάγραμμα 10. Η συμμετοχή των κλάδων του τριτογενούς τομέα, στην δημιουργία της αξίας του, την περίοδο 1995- 2018.

1.6. Η συμβολή του κάθε τομέα στο ΑΕΠ

Τέλος, η παράγραφος αυτή αποτυπώνει την συνολική συνεισφορά των τριών κλάδων στον σχηματισμό του ΑΕΠ, την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Αξίζει να σημειωθεί αρχικά, ότι η διαφορά που παρατηρείται ανάμεσα στη μονάδα και το άθροισμα της συνεισφοράς των τριών κλάδων αποτυπώνει την συμμετοχή στο ΑΕΠ της διαφοράς των φόρων μείον τις επιδοτήσεις και η οποία χοντρικά, κυμαίνεται γύρω στο 10%. Με βάση τα στοιχεία του πίνακα, γίνεται εμφανές ότι η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα βαίνει μειούμενη την υπό μελέτη 25ετία, ενώ από την άλλη πλευρά, ο τριτογενής τομέας αυξάνει την συμμετοχή του, τουλάχιστον μέχρι το 2010. Τέλος, ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει διαχρονική μείωση της τάξης του 5%.

Πίνακας 14. Διαχρονική συμβολή του κάθε τομέα στο ΑΕΠ την περίοδο 1995- 2018.

Έτος	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
<i>1995</i>	7,4%	19,6%	64,0%
<i>1996</i>	6,6%	18,9%	65,1%
<i>1997</i>	6,2%	17,9%	66,0%
<i>1998</i>	6,0%	18,2%	66,4%
<i>1999</i>	5,8%	19,1%	64,8%
<i>2000</i>	5,4%	18,7%	65,1%
<i>2001</i>	5,2%	19,3%	64,5%
<i>2002</i>	5,0%	19,4%	64,8%
<i>2003</i>	5,0%	20,5%	64,2%
<i>2004</i>	4,3%	20,3%	65,6%

2005	4,3%	17,8%	67,7%
2006	3,2%	20,0%	65,4%
2007	3,0%	18,0%	67,2%
2008	2,8%	15,7%	69,9%
2009	2,8%	15,3%	71,3%
2010	2,9%	13,8%	71,6%
2011	3,0%	13,7%	71,2%
2012	3,2%	14,3%	70,8%
2013	3,2%	14,7%	70,8%
2014	3,4%	14,1%	70,8%
2015	3,8%	14,2%	70,4%
2016	3,6%	14,9%	68,8%
2017	3,7%	15,0%	68,7%
2018	3,7%	15,3%	68,1%

Διάγραμμα 11. Διαχρονική συμβολή του κάθε τομέα στο ΑΕΠ την περίοδο 1995- 2018.

2. Περιγραφή και διάρθρωση του πρωτογενή τομέα

2.1. Ο πρωτογενής τομέας της ελληνικής οικονομίας

Στην οικονομική επιστήμη ως πρωτογενής παραγωγή χαρακτηρίζεται ο παραγωγικός τομέας των δραστηριοτήτων που διαπραγματεύεται την απόκτηση ή απόσπαση αγαθών (πρώτων υλών), άμεσης ή έμμεσης κατανάλωσης απευθείας από

τη φύση. Η πρωτογενής παραγωγή μπορεί να διακριθεί στην γεωργία, την αλιεία, την κτηνοτροφία, τη δασοπονία κτλ. Η δε απόσπαση των αγαθών, γίνεται είτε με τη συλλογή, είτε με την εξόρυξη από το έδαφος. Συνεπώς, στην πρωτογενή παραγωγή τα προϊόντα καταναλώνονται απευθείας από τους ανθρώπους, χωρίς να έχουν υποστεί κάποια επεξεργασία, μεταποίηση, παραδείγματα είναι τα αυγά, τα φρούτα, τα χόρτα, το γάλα κτλ. (Ζιωγάνας, 2003).

Από τα πρώτα της εμφάνισης του ανθρώπου στον πλανήτη, έπρεπε να βρει τρόπους να επιβιώσει. Τα πρώτα χρόνια ήταν κυνηγός, κυνηγούσε ζώα που μπορούσε με σχετική ευκολία να σκοτώσει, ενώ σύλλεγε καρπούς από τα διάφορα άγρια δέντρα προκειμένου να καλύψει τις βασικές τους ανάγκες για διατροφή.

Σύμφωνα με όσα γνωρίζουμε μέχρι τώρα, η γεωργία πρωτοεμφανίστηκε στην Νεολιθική εποχή, δηλαδή περίπου 10.000 π.Χ. με 3.000 π.Χ.. Οι πρώτες καλλιεργητικές πρακτικές που εφάρμοσε ο άνθρωπος, απαιτούσαν σημαντική μυϊκή δύναμη, ενώ τα εργαλεία που χρησιμοποιούσε ήταν απλά και ξύλινα και ενίοτε είχαν λίθινη άκρη. Με την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, κατασκευάστηκαν και άρχισαν να χρησιμοποιούνται μεταλλικά εργαλεία, ενώ ενσωματώθηκε στις καλλιεργητικές πρακτικές και η χρήση του αλετριού. Την ίδια εποχή, η πρωτόγονη κοινωνία χωρίστηκε σε δύο κατηγορίες, από τη μία τους γεωργούς και από την άλλη τους κτηνοτρόφους. Οι γεωργοί εγκαθίσταται σε ένα τόπο, εν αντιθέσει με τους κτηνοτρόφους που μετακινούνταν από μέρος σε μέρος, προκειμένου να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τροφή για τα ζώα τους, οπότε μιλάμε για νομαδικό τρόπο κτηνοτροφίας.

Για πολλά χρόνια, οι άνθρωποι καλλιεργούσαν με πρωτόγονες μεθόδους, ωστόσο με την εμφάνιση της βιομηχανίας και τη διαρκή αύξηση του πληθυσμού τα δεδομένα άλλαξαν. Έτσι άρχισαν να χρησιμοποιούνται ατμοκίνητοι κινητήρες για το όργωμα, ενώ στις αρχές του 20ου αιώνα, ξεκίνησε να χρησιμοποιείται ο γεωργικός ελκυστήρας με μηχανές εσωτερικής καύσης. Με το πέρασμα του χρόνου ξεκίνησε να αναπτύσσεται η χημική βιομηχανία και έτσι έκαναν την εμφάνιση τους τα χημικά λιπάσματα για την αντιμετώπιση των γεωργικών ασθενειών. Πλέον, σήμερα η παραγωγική διαδικασία μπορεί να διαχωριστεί σε τρεις τομείς: στον Πρωτογενή, τον Δευτερογενή και τον Τριτογενή (Agrohunter , 2017).

Ο πρωτογενής τομέας μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ως εξής:

- Γεωργία
- Κτηνοτροφία
- Αλιεία
- Δασοπονία

2.1.1. Γεωργία

Αναμφίβολα από τα πρώτα χρόνια δημιουργίας του ελληνικού κράτους, αλλά και πριν, η γεωργία αποτελούσε βασικό στοιχείο της εθνικής οικονομίας, καθώς συνέβαλε στην ανάπτυξη, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ενίσχυε την απασχόληση στις απομακρυσμένες περιοχές της υπαίθρου, λειτουργώντας ως ανάχωμα, απέναντι στη μετανάστευση, ενώ δεν θα μπορούσε να παραληφθεί ο ρόλος της γεωργίας για την αυτάρκεια τροφίμων, ιδίως τα παλαιότερα χρόνια που οι εισαγωγές ήταν μια δύσκολη διαδικασία. Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οδήγησε την γεωργική πολιτική της Ελλάδος, σε πλήρη εναρμόνιση με την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), ενώ παράλληλα άρχισε μια μεγάλη εισροή χρημάτων όλα αυτά τα χρόνια, αρχικά ως άμεσες ενισχύσεις και στην συνέχεια ως κίνητρα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

Την περίοδο πριν την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η αγροτική πολιτική που εφάρμοσε η Ελλάδα, συνέβαλε στον να διατηρηθεί σε χαμηλά επίπεδα το κόστος διατροφής, ενώ την κατά την δεκαετία 1963-1973, πραγματοποιήθηκε πλήθος εγγειοβελτιωτικών έργων, τα οποία συνέβαλαν στην αύξηση της απόδοσης της γεωργικής παραγωγής. Ενώ μέχρι τη δεκαετία του 1950, η γεωργία εμφάνιζε εξαιρετικές επιδόσεις, από τη δεκαετία του 1960, οι επιδόσεις αυτές άρχισαν να υποχωρούν, με αποτέλεσμα να ενισχύονται οι άλλοι τομείς της οικονομίας και ιδίως ο τριτογενής. Αξιοσημείωτο είναι ότι κατά την δεκαετία 1950-1960, ο κλάδος της γεωργίας απασχολούσε το 50% του εργατικού δυναμικού, ενώ η συμβολή του

κλάδου στη δημιουργία ρυθμών μεταβολής του ΑΕΠ, άγγιζε το 30%, ένα ιδιαίτερα μεγάλο ποσοστό. Όσο προχωρούσε η εκβιομηχάνιση της χώρας, τόσο περιοριζόταν η δυναμική του γεωργικού τομέα, με αποτέλεσμα να μειώνονται οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων, αλλά και να περιορίζεται δραστικά και ο αριθμός των εργαζομένων στον αγροτικό τομέα. Σημαντικό ρόλο στη διατήρηση αξιοσημείωτου πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργία, διαδραμάτισαν οι αγροτικές επιδοτήσεις στις αναλώσιμες εισροές, όπως για παράδειγμα επιδοτήσεις ανά στρέμμα, ή τα χαμηλότοκα και επιχορηγούμενα δάνεια της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος. Επιπρόσθετα, σημαντική συνεισφορά στη διατήρηση της βιωσιμότητας της αγροτικής παραγωγής διαδραμάτισε η ευνοϊκή φορολογική πολιτική απέναντι στους αγρότες, όπως και ειδικές εισφορές και δασμοί που είχαν επιβληθεί επί των εισαγόμενων αγροτικών προϊόντων.

Μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρατηρήθηκε αύξηση των γεωργικών εισοδημάτων, όπως και του γενικού επιπέδου τιμών, ενώ οι ποσότητες της αγροτικής παραγωγής, παρέμεινα ίδιες, αλλάζοντας όμως τη σύνθεση της παραγωγής, παράγοντας περισσότερα πλεονασματικά προϊόντα και λιγότερα ελλειμματικά, έτσι επιτεινόταν η ανάγκη εισαγωγών σε ορισμένα προϊόντα, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται αρνητικές εξελίξεις στο εμπορικό ισοζύγιο (Μουσιδής, 1986).

Στην Ελλάδα,, η γεωργική παραγωγή, έχει υψηλό βαθμό εκμηχάνισης, καθώς χρησιμοποιούνται γεωργικοί ελκυστήρες, θεριζο-αλωνιστικές. Επίσης χρησιμοποιούνται φυτοφάρμακα και λιπάσματα υψηλών προδιαγραφών, όπως και στην υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση, βελτιωμένοι σπόροι, γεωπονική υποστήριξη υψηλού επιπέδου από τα Πανεπιστήμια αλλά και από ερευνητικούς φορείς, λειτουργία θερμοκηπιακών εγκαταστάσεων, αποτελεσματικά και σύγχρονα μέσα άρδευσης σε μεγάλο μέρος της επικράτειας. Ιδιαίτερα θετική συμβολή στην ανάπτυξη κάποιων καλλιεργειών όπως το αμπέλι ή της ελιάς, είναι του κλίματος και των ιδιαίτερων μικροκλιμάτων που συναντώνται στην ελληνική επικράτεια.

Σήμερα, ο γεωργικός τομέας, εξακολουθεί να παρουσιάζει σημαντικές αναπτυξιακές ευκαιρίες, δρώντας σε μια διαφορετική αγορά, με διαφορετικές απαιτήσεις σε σχέση με το παρελθόν. Παρ' όλα αυτά ακόμα και σήμερα εντοπίζονται κάποια σοβαρά προβλήματα που υπονομεύουν την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα.

Αρχικά, είναι το μέγεθος του κλήρου, που είναι διάσπαρτος και τεμαχισμένος σε μικρά κομμάτια, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να δημιουργηθούν οικονομίες κλίμακας και να υπάρχει σπατάλη πόρων, ενέργειας, νερού καθώς επίσης να γίνεται και κακός προγραμματισμός σχετικά με τις καλλιέργειες. Επιπλέον, σημαντικό πρόβλημα είναι οι απαιτήσεις σε νερό που έχουν ορισμένες καλλιέργειες όπως είναι το καλαμπόκι, τα λαχανικά, τα εσπεριδοειδή, οι ντομάτες,, που πρέπει να αρδεύονται κατά τους θερινούς μήνες, Έτσι απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις και περιβαλλοντικές παρεμβάσεις προκειμένου να καταφέρουν κάποιες περιοχές να αρδευτούν επιτυχώς.

Κυριότερα γεωργικά προϊόντα που παράγονται στην Ελλάδα, είναι το καλαμπόκι, το σιτάρι, τα λαχανικά, τα εσπεριδοειδή, τα υπόλοιπα φρούτα, οι ντομάτες, το βαμβάκι κτλ. Τα τελευταία χρόνια, έχουν αρχίσει να διεισδύουν στις προτιμήσεις των καταναλωτών τα βιολογικά προϊόντα, τα οποία καλλιεργούνται και στην Ελλάδα, κατά ένα μικρό ποσοστό, ειδικά μετά την παροχή κινήτρων για περαιτέρω διάδοσή τους (Νικολαΐδης, 2010).

2.1.2 Κτηνοτροφία

Πρόκειται για μια από τις παλιές δραστηριότητες του ανθρώπου που αφορά την εκτροφή και εκμετάλλευση παραγωγικών ζώων, προκειμένου να εξασφαλίσει τροφή. Η κτηνοτροφία ουσιαστικά διαδέχθηκε την εποχή του κυνηγιού, αφού ο άνθρωπος ανακάλυψε ότι μπορεί να αιχμαλωτίσει τα ζώα, να τα θρέψει και να τα σκοτώσει σε μεταγενέστερο χρόνο. Μετά τα πρώτα στάδια της κτηνοτροφία, όπου οι κτηνοτρόφοι ήταν νομάδες, δηλαδή μετακινούνταν από τη μία περιοχή στην άλλη για να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τροφή, η κτηνοτροφία πέρασε σε άλλο στάδιο. Συγκεκριμένα, στην Αγγλία κυρίως, μετά τη βιομηχανική επανάσταση προέκυψε η ανάγκη εκσυγχρονισμού των κτηνοτρόφων και των μεθόδων που χρησιμοποιούσαν. Έτσι, δημιουργήθηκαν οι φάρμες που σε λίγα χρόνια είχαν εξαπλωθεί σε όλη την Ευρώπη, οι οποίες έκτρεφαν ζώα και παρήγαγαν κτηνοτροφικά προϊόντα (Νικολαΐδης, 2010).

Στην Ελλάδα, η κτηνοτροφία αποτελεί σημαντικό κλάδο της οικονομίας στις μέρες μας, καθώς η σημερινή κτηνοτροφία στηρίζεται στην αύξηση του αριθμού των ζώων, αλλά και στην αύξηση της παραγωγικότητάς τους. Η Ελλάδα είναι κυρίως μια χώρα ορεινή, με τις περισσότερες εκτάσεις στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές να είναι μη καλλιεργήσιμες, ενώ ιδιαίτερη σημασία παίζει και η νησιωτικότητα που την χαρακτηρίζει. Παρόλο, που τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των εργαζόμενων στη κτηνοτροφία έχει μειωθεί, η παραγωγή φαίνεται αυξημένη, λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων που αυξάνουν την αποδοτικότητα. Ωστόσο, παρά τις συνεχείς τεχνολογικές εξελίξεις, η παραγωγή κρέατος και κτηνοτροφικών προϊόντων στην Ελλάδα, δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες της χώρας, με αποτέλεσμα, να είναι αναγκαίο να γίνουν πολλές εισαγωγές. Έτσι, ειδικά στο βόειο κρέας, ο βαθμός επάρκειας δεν ξεπερνά το 32%, ενώ χωρίς τα εισαγόμενα μοσχάρια πάχυνσης, το ποσοστό αυτό πέφτει περίπου στο 12-15% (Γεωργούδης, 2016).

Κατά το παρελθόν στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες αρκετά αναπτυγμένο είδος κτηνοτροφίας ήταν η νομαδική κτηνοτροφία, όπου κτηνοτρόφοι μετακινούνταν από μια λιβάδια το χειμώνα, στα βουνά το καλοκαίρι, προκειμένου να έχουν τροφή τα ζώα τους, ενώ τους συνόδευε η οικογένειά τους. Στην Ελλάδα, αυτό συνέβαινε και συμβαίνει ακόμα σε μικρότερο βαθμό σε περιοχές όπως είναι η Πίνδος, τα Τζουμέρκα, τα Χάσια στον Όλυμπο, ενώ περιλαμβάνονται και αρκετές περιοχές της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας.

Η πλέον σύγχρονη μορφή κτηνοτροφίας είναι η ενσταβλισμένη κτηνοτροφία, που γίνεται σε οργανωμένες σταβλικές εγκαταστάσεις κοντά στα αστικά κέντρα, καθώς εκεί γίνεται η μεγαλύτερη κατανάλωση κτηνοτροφικών προϊόντων. Τα ζώα κυρίως αγελάδες, βρίσκονται σε σύγχρονους στάβλους, ενώ τους παρέχεται συγκεκριμένη τροφή και βρίσκονται από διαρκή παρακολούθηση, ιδίως με τη χρήση νέων τεχνολογικών. Τέτοιες εγκαταστάσεις υπάρχουν κοντά στα αστικά κέντρα όπως είναι η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, όπου βρίσκονται κοντά σε αυτές και οι μεγαλύτερες βιομηχανίες γάλακτος και κρέατος. Επίσης, μια άλλη κατηγορία κτηνοτροφίας στην Ελλάδα που εφαρμόζεται συχνά είναι η οικόσιτη κτηνοτροφία. Πολλές οικογένειες στην περιφέρεια αλλά και πλησίον αστικών κέντρων, εκτρέφει τα δικά της ζώα στο σπίτι, έτσι ώστε να καλύπτονται βασικές ανάγκες της οικογένειας, όπως είναι το κρέας, το γάλα, το βούτυρο, το τυρί, ενώ κάποιες οικογένειες με

μεγαλύτερη παραγωγή, πωλούν μέρους των προϊόντων τους σε τοπικούς προμηθευτές, ανάλογα με το θεσμικό πλαίσιο, προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα πρόσθετο εισόδημα.

Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα αναπτυγμένη είναι η πτηνοτροφία, που από χωρική μετατράπηκε σε συστηματική τα τελευταία χρόνια, δίνοντας σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη του κλάδου. Η παραγωγή αυγών αλλά και νωπών πουλερικών, σχεδόν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες στον ελληνικό χώρο, με αποτέλεσμα να έχουν μειωθεί δραστικά και οι εισαγωγές αυτών. Οι πτηνοτροφικές μονάδες είναι και αυτές εγκατεστημένες κοντά στα αστικά κέντρα, σε περιοχές όπως είναι τα Μέγαρα, η Χαλκίδα, η Κόρινθος κτλ.

Λόγω των ευνοϊκών κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν σε όλη την Ελλάδα θα λέγαμε, έχει αναπτυχθεί ο κλάδος της μελισσοκομίας, που τα τελευταία χρόνια φαίνεται να έχει κάνει σημαντικά βήματα προόδου. Οι κερύθρες που χρησιμοποιούνται είναι πλέον τεχνητές, ενώ το «τρύγημα» της κυψέλης γίνεται χωρίς να υπάρχουν απώλειες. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που εντοπίζονται στο ελληνικό μέλι, είναι οι άριστες οργανοληπτικές ιδιότητες, που σχετίζονται κυρίως με την πλούσια βλάστηση της χώρας, αλλά και με τον τρόπο που ασκείται η μελισσοκομία. Ο κλάδος παρουσιάζει ιδιαίτερες αναπτυξιακές δυνατότητες και στον εξαγωγικό κλάδο, παρουσιάζοντας μια άριστη ποιότητα διαφόρων ειδών μελιού αλλά και προϊόντων κυψέλης που παράγονται σε όλο το μήκος της ελληνικής υπαίθρου (Μουντζουρούλια, Τσιμπινουδάκη, & Φραγκούλη, 2016).

Στην κονικλοτροφία, αντίστοιχα η κατάσταση δεν είναι τόσο καλή, όσο στους προηγούμενους κλάδους, καθώς ενώ παρουσιάστηκε μια δυναμική την δεκαετία 1990-2000 με αύξηση των ανθρώπων που ασχολούνταν με το επάγγελμα, σήμερα ο χώρος είναι ελλειμματικός, με ελάχιστους παραγωγούς να δραστηριοποιούνται, οι οποίοι ωστόσο καλύπτουν τη ζήτηση κατά ένα ποσοστό 75-80%. Παρ' όλα αυτά, ο έντονος ανταγωνισμός και οι ιδιαίτερα καλές τιμές του εισαγόμενου κρέατος, θέτουν τα ελληνικό κρέας κουνελιού στο περιθώριο με αποτέλεσμα να καταναλώνεται μόνο το 35-40%. (Σταύρου, 2016).

2.1.3 Αλιεία

Η αλιεία είναι σήμερα μια βασική δραστηριότητα της ελληνικής οικονομίας, που απασχολεί 24.000 ψαράδες, με το 97% σχεδόν από αυτούς να είναι μικροί και παράκτιοι αλιείς. Παρά το μικρό ποσοστό συνεισφοράς της αλιείας στο ΑΕΠ, είναι ιδιαίτερα σημαντική δραστηριότητα, καθώς υποκαθιστά τις εισαγωγές αλιευτικών προϊόντων, ενώ παράλληλα προσφέρει βασικές πρώτες ύλες στη μεταποιητική βιομηχανία. Η δραστηριότητα αυτή της αλιείας, συμβάλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, καθώς δύναται να στηρίζει διατροφικά, επαγγελματικά αλλά και κοινωνικά τους κατοίκους των παραθαλάσσιων και νησιωτικών περιοχών. Δυστυχώς, όμως σήμερα το 93% των ιχθυοποθεμάτων της Μεσογείου, αντιμετωπίζουν πρόβλημα υπεραλίευσης, δηλαδή ουσιαστικά τα ψάρια αυτά αλιεύονται σε τέτοιο ρυθμό που ξεπερνά το ρυθμό αναπαραγωγής τους, με αποτέλεσμα να απειλείται και το θαλάσσιο οικοσύστημα αλλά και να δημιουργείται πρόβλημα στον κλάδο αλλά και στην οικονομία ευρύτερα. Επιπλέον, η υπεραλίευση δεν σχετίζεται μόνο με την ποσότητα ή με το μέγεθος των ψαριών, αλλά και με τον τρόπο, καθώς ορισμένες αλιευτικές πρακτικές συμβάλουν στην καταστροφή του θαλάσσιου περιβάλλοντος (WWF, 2016).

2.1.4 Δασοπονία

Η δασοπονία συνιστά ένα σημαντικό κλάδο της πρωτογενούς παραγωγής, που όταν λειτουργεί με τους κατάλληλους κανόνες προστατεύει τα δάση, ενώ παράλληλα συνεισφέρει στην επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης. Ως δασοπονία ορίζεται η «διαχείριση» των δασικών εκτάσεων, των λεκανών απορροής υδάτων, όπως και η ανάπτυξη φυσικών και τεχνητών δασών. Τα δασικά οικοσυστήματα μπορούν να προσφέρουν λειτουργίες που σχετίζονται με την υδρονομική λειτουργία, με τη λειτουργία διατήρησης της βιοποικιλότητας καθώς και με τη λειτουργία της δασικής αναψυχής.

Ο σημαντικότερος απολήψιμος οικονομικός πόρος από τα δάση θεωρούνται τα ξύλα, καθώς η απομάκρυνση των ξύλων από τα δάση δεν δημιουργεί κάποιο πρόβλημα εφόσον τηρούνται κανόνες της αειφόρου διαχείρισης του δάσους. Παρόλο που υλοτομία παρουσιάζει σημαντική πτώση, σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρούνται φαινόμενα μη-αειφόρου διαχείρισης το δάσους. Ενδεικτικό είναι ότι σήμερα γίνεται διαχείριση μόνο του 35% των δασών, ενώ για το υπόλοιπο 65% δεν υπάρχει συστηματική παραγωγική ή άλλη διαδικασία. Πέρα από την ξυλεία, τα δάση μπορούν να προσφέρουν πολλά αγαθά, όπως είναι τα μανιτάρια, το μέλι, η ρητίνη που θεωρείται και σημαντικό δασικό προϊόν για την Ελλάδα. Επίσης, τα δάση συμβάλλουν στην βελτίωση της ποιότητας και της ποσότητας του νερού, ενώ μπορούν να ενισχύσουν την προστασία έναντι φυσικών κινδύνων, όπως είναι η διάβρωση των εδαφών, οι κατολισθήσεις, οι πλημμύρες, οι χείμαρροι κτλ. Τέλος, τα δασικά οικοσυστήματα μπορούν να λειτουργήσουν ως χώροι αναψυχής, προσφέροντας μια σειρά από δραστηριότητες που μπορεί κάποιος να εκτελέσει σε αυτά. Τέτοιες, δραστηριότητες μπορεί να η ορειβασία, η άθληση, ο περίπατος κτλ. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των αειφόρων στόχων για την προστασία του περιβάλλοντος συνιστά η προστασία του δασικού οικοσυστήματος, αλλά και η ισορροπία μεταξύ δράσεων και περιβάλλοντος (WWF, 2016).

2.2 Στοιχεία για την ελληνική γεωργία

Αρχικά, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στην υπερεκτίμηση των στοιχείων λόγω της παρουσίας των γεωργικών υπηρεσιών και των μη διαχωρίσιμων δευτερευουσών δραστηριοτήτων, στα στοιχεία που παραθέτει η ΕΛΣΤΑΤ, καθώς και στο ότι για κάποια έτη, δεν υπάρχουν ακόμη οριστικά στοιχεία. Παρά αυτές τις αδυναμίες, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν τα στοιχεία με τον τρόπο που επιλέγει η ΕΛΣΤΑ. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι για την αλιεία υπάρχουν σποραδικές ετήσιες έρευνες της ΕΛΣΤΑΤ, οι οποίες δεν ήταν δυνατόν να γενικευθούν για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, ενώ η συμβολή της δασοκομίας είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Τέλος, όπως φαίνεται και από την ανάλυση που

προηγήθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, η ΕΛΣΤΑΤ τοποθετεί τις παραγωγικές δράσεις των ορυχείων στον δευτερογενή τομέα παραγωγής.

Η αξία της φυτικής παραγωγής αυξανόταν διαρκώς από το 1995 μέχρι και το 2005. Από εκεί και πέρα, η πορεία της ήταν συνολικά σταθερή με μικρές ετήσιες μεταβολές, παραμένοντας διαχρονικά σταθερή, όπως φαίνεται στον πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 15. Η φυτική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ, την περίοδο 1995- 2018

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	7.248	
1996	7.437	2,6%
1997	7.637	2,7%
1998	7.770	1,7%
1999	7.712	-0,7%
2000	7.989	3,6%
2001	8.109	1,5%
2002	8.102	-0,1%
2003	8.391	3,6%
2004	8.361	-0,4%
2005	8.232	-1,5%
2006	6.799	-17,4%
2007	7.418	9,1%
2008	6.989	-5,8%
2009	6.564	-6,1%
2010	6.803	3,6%
2011	6.567	-3,5%
2012	6.843	4,2%
2013	6.688	-2,3%
2014	6.926	3,6%

2015	7.421	7,1%
2016	7.212	-2,8%
2017	7.850	8,8%
2018	7.568	-3,6%

Διάγραμμα 12. Η φυτική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ, την περίοδο 1995- 2018

Η αξία της ζωικής παραγωγής ήταν σημαντικά μικρότερη της φυτικής, και διαχρονικά παρέμενε σταθερή και αυτή, με μικρές αυξομειώσεις, όπως φαίνεται στον πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 16. Η Ζωική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	2.368	
1996	2.176	-8,1%
1997	2.298	5,6%
1998	2.413	5,0%
1999	2.511	4,1%
2000	2.668	6,2%
2001	2.751	3,1%
2002	2.742	-0,3%
2003	2.817	2,7%
2004	2.827	0,4%
2005	2.980	5,4%
2006	2.789	-6,4%
2007	2.676	-4,1%

2008	2.806	4,8%
2009	2.870	2,3%
2010	2.759	-3,9%
2011	2.766	0,2%
2012	2.717	-1,8%
2013	2.739	0,8%
2014	2.667	-2,6%
2015	2.720	2,0%
2016	2.618	-3,8%
2017	2.561	-2,2%
2018	2.524	-1,4%

Διάγραμμα 13. Η Ζωική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Ως εκ τούτου, το άθροισμα της φυτικής και της ζωικής παραγωγής είχε παρόμοια χαρακτηριστικά, παραμένοντας και αυτό σχετικά σταθερό κατά την υπό μελέτη χρονική περίοδο, όπως φαίνεται στον πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 17. Η Γεωργική παραγωγή αγαθών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	9.616	
1996	9.613	-0,03%
1997	9.935	3,4%
1998	10.183	2,5%
1999	10.222	0,4%

2000	10.657	4,3%
2001	10.859	1,9%
2002	10.845	-0,1%
2003	11.208	3,3%
2004	11.188	-0,2%
2005	11.212	0,2%
2006	9.588	-14,5%
2007	10.094	5,3%
2008	9.794	-3,0%
2009	9.434	-3,7%
2010	9.561	1,4%
2011	9.332	-2,4%
2012	9.559	2,4%
2013	9.427	-1,4%
2014	9.593	1,8%
2015	10.141	5,7%
2016	9.830	-3,1%
2017	10.411	5,9%
2018	10.092	-3,1%

Διάγραμμα 14. Η Γεωργική παραγωγή αγαθών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Από την άλλη πλευρά, η γεωργική παραγωγή υπηρεσιών συνολικά παρουσίασε σημαντική μείωση, η οποία επήλθε ως αποτέλεσμα έντονων ετήσιων διακυμάνσεων, όπως φαίνεται στον πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 18. Η Γεωργική παραγωγή υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	349	
1996	339	-3,1%
1997	375	10,6%
1998	376	0,4%
1999	383	1,7%
2000	392	2,3%
2001	361	-7,8%
2002	407	12,5%
2003	372	-8,5%
2004	375	0,7%
2005	430	14,8%
2006	376	-12,5%
2007	373	-0,8%
2008	434	16,2%
2009	401	-7,6%
2010	370	-7,8%
2011	358	-3,1%
2012	344	-4,0%
2013	293	-14,7%
2014	284	-3,1%
2015	259	-8,9%
2016	248	-4,2%
2017	236	-4,9%
2018	221	-6,2%

Διάγραμμα 15. Η Γεωργική παραγωγή υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Ωστόσο, καθώς η επίδραση των τελευταίων στην γεωργική παραγωγή ήταν μικρή, αυτή δεν φαίνεται να επηρεάζεται και η γενική της εικόνα είναι σχεδόν ίδια με αυτήν της γεωργικής παραγωγής αγαθών, όπως φαίνεται στον πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 19. Η Γεωργική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
<i>1995</i>	9.965	
<i>1996</i>	9.952	-0,1%
<i>1997</i>	10.310	3,6%
<i>1998</i>	10.559	2,4%
<i>1999</i>	10.605	0,4%
<i>2000</i>	11.049	4,2%
<i>2001</i>	11.221	1,6%
<i>2002</i>	11.251	0,3%
<i>2003</i>	11.580	2,9%
<i>2004</i>	11.562	-0,1%
<i>2005</i>	11.642	0,7%
<i>2006</i>	9.964	-14,4%
<i>2007</i>	10.467	5,0%
<i>2008</i>	10.228	-2,3%
<i>2009</i>	9.835	-3,8%
<i>2010</i>	9.931	1,0%
<i>2011</i>	9.690	-2,4%
<i>2012</i>	9.903	2,2%
<i>2013</i>	9.720	-1,8%
<i>2014</i>	9.877	1,6%
<i>2015</i>	10.399	5,3%

2016	10.078	-3,1%
2017	10.647	5,6%
2018	10.313	-3,1%

Διάγραμμα 16. Η Γεωργική παραγωγή σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Τέλος, παρουσιάζεται και η Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες, η οποία ωστόσο και αυτή, δεν φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά την γεωργική παραγωγή.

Πίνακας 20. Η Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	340	
1996	374	10,3%
1997	404	8,0%
1998	390	-3,5%
1999	436	11,8%
2000	451	3,4%
2001	422	-6,5%
2002	402	-4,7%
2003	409	1,7%
2004	434	6,1%
2005	442	2,0%
2006	466	5,3%
2007	462	-0,8%
2008	517	11,8%

2009	554	7,2%
2010	636	14,9%
2011	741	16,4%
2012	665	-10,3%
2013	645	-3,0%
2014	700	8,6%
2015	729	4,2%
2016	656	-10,1%
2017	626	-4,6%
2018	628	0,4%

Διάγραμμα 17. Η Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Έτσι, η συνολική παραγωγή του γεωργικού κλάδου παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού, παρατηρείται μια συνολικά σταθερή δυναμική του κλάδου, η αξία του οποίου παραμένει σχετικά σταθερή. Η μεγαλύτερη μεταβολή εντοπίζεται το 2006, η οποία είναι μια πτώση της τάξης του 14%, η οποία ωστόσο, φαίνεται εκ των υστέρων περισσότερο ως μια ανακοπή μάλλον μόνιμη, της θετικής πορείας που μέχρι τότε είχε η αξία του κλάδου.

Πίνακας 21. Η συνολική παραγωγή του γεωργικού κλάδου, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

Έτος	Αξία	Ποσοστό Ετήσιας Μεταβολής
1995	10.305	
1996	10.326	0,2%
1997	10.714	3,8%
1998	10.949	2,2%

1999	11.042	0,8%
2000	11.499	4,1%
2001	11.642	1,2%
2002	11.653	0,1%
2003	11.988	2,9%
2004	11.996	0,1%
2005	12.085	0,7%
2006	10.430	-13,7%
2007	10.929	4,8%
2008	10.745	-1,7%
2009	10.388	-3,3%
2010	10.567	1,7%
2011	10.431	-1,3%
2012	10.568	1,3%
2013	10.365	-1,9%
2014	10.577	2,0%
2015	11.129	5,2%
2016	10.734	-3,5%
2017	11.272	5,0%
2018	10.942	-2,9%

Διάγραμμα 18. Η συνολική παραγωγή του γεωργικού κλάδου, σε τρέχουσες τιμές σε εκατομμύρια ευρώ την περίοδο 1995- 2018

2.3 Η Συμμετοχή στον κλάδο της κάθε ομάδας.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία της συμμετοχής ου κάθε μεγέθους που παρουσιάστηκε νωρίτερα, στην συνολική παραγωγή του γεωργικού κλάδου. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού και του

αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, η φυτική παραγωγή αποτελεί την πιο σημαντική παράμετρο της συνολικής γεωργικής παραγωγής, με την ζωική παραγωγή να αποτελεί την δεύτερη σημαντικότερη παράμετρο. Παραδοσιακά, η συμμετοχή της φυτικής παραγωγής κυμαίνεται γύρω στο 70% και της ζωικής γύρω στο 25, με μικρές αυξομειώσεις, που ωστόσο, δεν φαίνεται να έχουν μόνιμη επίπτωση σε αυτές τις αναλογίες, διαχρονικά.

Πίνακας 22. Η Συμμετοχή στον κλάδο της γεωργίας της κάθε ομάδας την περίοδο 1995-2018

Έτος	Φυτική	Ζωική	Γεωργικά αγαθά	Γεωργικές υπηρεσίες	Γεωργική παραγωγή	Άλλα
1995	70,3%	23,0%	93,3%	3,4%	96,7%	3,3%
1996	72,0%	21,1%	93,1%	3,3%	96,4%	3,6%
1997	71,3%	21,4%	92,7%	3,5%	96,2%	3,8%
1998	71,0%	22,0%	93,0%	3,4%	96,4%	3,6%
1999	69,8%	22,7%	92,6%	3,5%	96,0%	4,0%
2000	69,5%	23,2%	92,7%	3,4%	96,1%	3,9%
2001	69,6%	23,6%	93,3%	3,1%	96,4%	3,6%
2002	69,5%	23,5%	93,1%	3,5%	96,6%	3,4%
2003	70,0%	23,5%	93,5%	3,1%	96,6%	3,4%
2004	69,7%	23,6%	93,3%	3,1%	96,4%	3,6%
2005	68,1%	24,7%	92,8%	3,6%	96,3%	3,7%
2006	65,2%	26,7%	91,9%	3,6%	95,5%	4,5%
2007	67,9%	24,5%	92,4%	3,4%	95,8%	4,2%
2008	65,0%	26,1%	91,2%	4,0%	95,2%	4,8%
2009	63,2%	27,6%	90,8%	3,9%	94,7%	5,3%
2010	64,4%	26,1%	90,5%	3,5%	94,0%	6,0%
2011	63,0%	26,5%	89,5%	3,4%	92,9%	7,1%
2012	64,7%	25,7%	90,5%	3,3%	93,7%	6,3%
2013	64,5%	26,4%	91,0%	2,8%	93,8%	6,2%
2014	65,5%	25,2%	90,7%	2,7%	93,4%	6,6%
2015	66,7%	24,4%	91,1%	2,3%	93,4%	6,6%

2016	67,2%	24,4%	91,6%	2,3%	93,9%	6,1%
2017	69,6%	22,7%	92,4%	2,1%	94,4%	5,6%
2018	69,2%	23,1%	92,2%	2,0%	94,3%	5,7%

Διάγραμμα 19. Η Συμμετοχή στον κλάδο της γεωργίας της κάθε ομάδας την περίοδο 1995- 2018

3. Σύνδεση της πορείας της γεωργικής παραγωγής και του ΑΕΠ την περίοδο 1995- 2018

Στο κεφάλαιο αυτό λαμβάνει χώρα η σύγκριση ανάμεσα στην εξέλιξη του ΑΕΠ και της κάθε ομάδας της συνολικής γεωργικής παραγωγής που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Παρουσιάζεται η κάθε σχέση αναλυτικά, ενώ στην συνέχεια, παρατίθεται και ο πίνακας του SPSS, ο οποίος δείχνει την συσχέτιση των δύο κάθε φορά, μεγεθών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ύπαρξη θετικής τιμής δείχνει θετική συσχέτιση, η οποία είναι τόσο πιο έντονη, όσο πιο κοντά στο 1 είναι η τιμή του συντελεστή Pearson (και αντίστοιχα, για τις αρνητικές τιμές που υποδηλώνουν αρνητική συσχέτιση) Επίσης, εξυπακούεται ότι μόνο οι στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις έχουν ενδιαφέρον, δηλαδή αυτές για τις οποίες το p-value είναι μικρότερο από 0,05.

3.1. ΑΕΠ και Φυτική Παραγωγή

Αναλυτικότερα και με βάση τα στοιχεία του πίνακα και του αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και της φυτικής παραγωγής της χώρας για την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Εξάλλου, ο επόμενος πίνακας δείχνει την παρουσία έντονης θετικής σχέσης στις μεταβολές των δυο μεγεθών.

Πίνακας 23. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Φυτικής Παραγωγής την περίοδο 1995- 2018

Έτος	ΑΕΠ	φυτική παραγωγή
1996	10,7%	2,6%
1997	11,3%	2,7%
1998	9,2%	1,7%
1999	6,8%	-0,7%
2000	5,6%	3,6%
2001	7,8%	1,5%
2002	7,4%	-0,1%
2003	9,4%	3,6%
2004	8,3%	-0,4%
2005	2,9%	-1,5%
2006	9,3%	-17,4%
2007	6,8%	9,1%
2008	4,0%	-5,8%
2009	-1,8%	-6,1%
2010	-4,8%	3,6%
2011	-8,4%	-3,5%
2012	-7,6%	4,2%
2013	-5,5%	-2,3%
2014	-1,1%	3,6%
2015	-0,8%	7,1%
2016	-0,4%	-2,8%
2017	2,1%	8,8%
2018	2,5%	-3,6%

Διάγραμμα 20. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Φυτικής Παραγωγής την περίοδο 1995-2018

Πίνακας 24. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Φυτικής Παραγωγής

ΑΕΠ	φυτική παραγωγή
Συντελεστής Pearson Correlation	,809
P-value	,000
Αριθμός παρατηρήσεων	23

3.2. ΑΕΠ και Ζωική Παραγωγή

Εξάλλου με βάση τα στοιχεία του πίνακα και του αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και της ζωικής παραγωγής της χώρας για την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Εξάλλου, ο επόμενος πίνακας δείχνει την παρουσία μέτριας αρνητικής σχέσης στις μεταβολές των δυο μεγεθών.

Πίνακας 25. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Ζωικής Παραγωγής την περίοδο 1995- 2018

Έτος	ΑΕΠ	Ζωική παραγωγή
1996	10,7%	-8,1%
1997	11,3%	5,6%
1998	9,2%	5,0%
1999	6,8%	4,1%
2000	5,6%	6,2%
2001	7,8%	3,1%

2002	7,4%	-0,3%
2003	9,4%	2,7%
2004	8,3%	0,4%
2005	2,9%	5,4%
2006	9,3%	-6,4%
2007	6,8%	-4,1%
2008	4,0%	4,8%
2009	-1,8%	2,3%
2010	-4,8%	-3,9%
2011	-8,4%	0,2%
2012	-7,6%	-1,8%
2013	-5,5%	0,8%
2014	-1,1%	-2,6%
2015	-0,8%	2,0%
2016	-0,4%	-3,8%
2017	2,1%	-2,2%
2018	2,5%	-1,4%

Διάγραμμα 21. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Ζωικής Παραγωγής την περίοδο 1995- 2018

Πίνακας 26. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Ζωικής Παραγωγής

ΑΕΠ	Ζωική παραγωγή
Συντελεστής Pearson Correlation	-,680
P-value	,000
Αριθμός παρατηρήσεων	23

3.3. ΑΕΠ και Γεωργική παραγωγή αγαθών

Επιπρόσθετα, με βάση τα στοιχεία του πίνακα και του αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και της γεωργικής παραγωγής αγαθών της χώρας για την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Εξάλλου, ο επόμενος πίνακας δείχνει την παρουσία έντονης θετικής σχέσης στις μεταβολές των δυο μεγεθών.

Πίνακας 27. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής αγαθών την περίοδο 1995- 2018

Έτος	ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή αγαθών
1996	10,7%	-0,03%
1997	11,3%	3,4%
1998	9,2%	2,5%
1999	6,8%	0,4%
2000	5,6%	4,3%
2001	7,8%	1,9%
2002	7,4%	-0,1%
2003	9,4%	3,3%
2004	8,3%	-0,2%
2005	2,9%	0,2%
2006	9,3%	-14,5%
2007	6,8%	5,3%
2008	4,0%	-3,0%
2009	-1,8%	-3,7%
2010	-4,8%	1,4%
2011	-8,4%	-2,4%
2012	-7,6%	2,4%
2013	-5,5%	-1,4%
2014	-1,1%	1,8%

2015	-0,8%	5,7%
2016	-0,4%	-3,1%
2017	2,1%	5,9%
2018	2,5%	-3,1%

Διάγραμμα 22. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής αγαθών την περίοδο 1995- 2018

Πίνακας 28. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής αγαθών

ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή αγαθών
Συντελεστής Pearson Correlation	0,891
P-value	,000
Αριθμός παρατηρήσεων	23

3.4. ΑΕΠ και Γεωργική παραγωγή υπηρεσιών

Επιπρόσθετα, με βάση τα στοιχεία του πίνακα και του αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και της γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών της χώρας για την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Εξάλλου, ο επόμενος πίνακας δεν δείχνει την παρουσία γραμμικής σχέσης στις μεταβολές των δυο μεγεθών.

Πίνακας 29. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών την περίοδο 1995- 2018

Έτος	ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή υπηρεσιών
------	-----	-----------------------------

1996	10,7%	-3,1%
1997	11,3%	10,6%
1998	9,2%	0,4%
1999	6,8%	1,7%
2000	5,6%	2,3%
2001	7,8%	-7,8%
2002	7,4%	12,5%
2003	9,4%	-8,5%
2004	8,3%	0,7%
2005	2,9%	14,8%
2006	9,3%	-12,5%
2007	6,8%	-0,8%
2008	4,0%	16,2%
2009	-1,8%	-7,6%
2010	-4,8%	-7,8%
2011	-8,4%	-3,1%
2012	-7,6%	-4,0%
2013	-5,5%	-14,7%
2014	-1,1%	-3,1%
2015	-0,8%	-8,9%
2016	-0,4%	-4,2%
2017	2,1%	-4,9%
2018	2,5%	-6,2%

Διάγραμμα 23. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών την περίοδο 1995- 2018

Πίνακας 30. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών

ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή υπηρεσιών
Συντελεστής Pearson Correlation	0,204
P-value	,351
Αριθμός παρατηρήσεων	23

3.5. ΑΕΠ και Γεωργική παραγωγή

Επιπλέον, με βάση τα στοιχεία του πίνακα και του αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και της γεωργικής παραγωγής της χώρας για την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Εξάλλου, ο επόμενος πίνακας δείχνει την παρουσία έντονης θετικής γραμμικής σχέσης στις μεταβολές των δυο μεγεθών.

Πίνακας 31. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995- 2018

Έτος	ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή
1996	10,7%	-0,1%
1997	11,3%	3,6%
1998	9,2%	2,4%
1999	6,8%	0,4%
2000	5,6%	4,2%
2001	7,8%	1,6%
2002	7,4%	0,3%
2003	9,4%	2,9%
2004	8,3%	-0,1%
2005	2,9%	0,7%
2006	9,3%	-14,4%
2007	6,8%	5,0%
2008	4,0%	-2,3%
2009	-1,8%	-3,8%

2010	-4,8%	1,0%
2011	-8,4%	-2,4%
2012	-7,6%	2,2%
2013	-5,5%	-1,8%
2014	-1,1%	1,6%
2015	-0,8%	5,3%
2016	-0,4%	-3,1%
2017	2,1%	5,6%
2018	2,5%	-3,1%

Διάγραμμα 24. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995-2018

Πίνακας 32. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής

ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή
Συντελεστής Pearson Correlation	0,891
P-value	0,000
Αριθμός παρατηρήσεων	23

3.6. ΑΕΠ και Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες

Επιπλέον, με βάση τα στοιχεία του πίνακα και του αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και της γεωργικής παραγωγής της χώρας από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες για την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Εξάλλου, ο επόμενος πίνακας

δείχνει την παρουσία έντονης αρνητικής γραμμικής σχέσης στις μεταβολές των δυο μεγεθών.

Πίνακας 33. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες την περίοδο 1995- 2018

Έτος	ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες
1996	10,7%	10,3%
1997	11,3%	8,0%
1998	9,2%	-3,5%
1999	6,8%	11,8%
2000	5,6%	3,4%
2001	7,8%	-6,5%
2002	7,4%	-4,7%
2003	9,4%	1,7%
2004	8,3%	6,1%
2005	2,9%	2,0%
2006	9,3%	5,3%
2007	6,8%	-0,8%
2008	4,0%	11,8%
2009	-1,8%	7,2%
2010	-4,8%	14,9%
2011	-8,4%	16,4%
2012	-7,6%	-10,3%
2013	-5,5%	-3,0%
2014	-1,1%	8,6%
2015	-0,8%	4,2%
2016	-0,4%	-10,1%
2017	2,1%	-4,6%
2018	2,5%	0,4%

Διάγραμμα 25. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες την περίοδο 1995- 2018

Πίνακας 34. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Γεωργικής παραγωγής από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες

ΑΕΠ	Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες
Συντελεστής Pearson Correlation	-0,891
P-value	0,000
Αριθμός παρατηρήσεων	23

3.7. ΑΕΠ και Συνολική Γεωργική παραγωγή από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες

Τέλος, με βάση τα στοιχεία του πίνακα και του αντίστοιχου διαγράμματος που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ και της γεωργικής παραγωγής της χώρας από μη διαχωριζόμενες, δευτερεύουσες δραστηριότητες για την υπό μελέτη χρονική περίοδο. Εξάλλου, ο επόμενος πίνακας δεν δείχνει την παρουσία καμιάς γραμμικής σχέσης στις μεταβολές των δυο μεγεθών.

Πίνακας 35. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Συνολικής Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995- 2018

Έτος	ΑΕΠ	Συνολική παραγωγή του γεωργικού κλάδου
1996	10,7%	0,2%
1997	11,3%	3,8%
1998	9,2%	2,2%

1999	6,8%	0,8%
2000	5,6%	4,1%
2001	7,8%	1,2%
2002	7,4%	0,1%
2003	9,4%	2,9%
2004	8,3%	0,1%
2005	2,9%	0,7%
2006	9,3%	-13,7%
2007	6,8%	4,8%
2008	4,0%	-1,7%
2009	-1,8%	-3,3%
2010	-4,8%	1,7%
2011	-8,4%	-1,3%
2012	-7,6%	1,3%
2013	-5,5%	-1,9%
2014	-1,1%	2,0%
2015	-0,8%	5,2%
2016	-0,4%	-3,5%
2017	2,1%	5,0%
2018	2,5%	-2,9%

Διάγραμμα 26. Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Συνολικής Γεωργικής παραγωγής την περίοδο 1995- 2018

Πίνακας 36. Συντελεστής συσχέτισης Pearson/ Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ και Συνολικής Γεωργικής παραγωγής

ΑΕΠ	Συνολική Γεωργική παραγωγή
Συντελεστής Pearson Correlation	0,027
P-value	0,903

Συμπεράσματα και προτάσεις

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι παρά τον περιορισμό της αγροτικής δραστηριότητας και την μείωση της συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της χώρας τα τελευταία χρόνια, ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να κατέχει ιδιαίτερα σημαντική θέση στην ελληνική οικονομία. Παρά την τάση που φαίνεται να ακολουθεί και η Ελλάδα, για πλήρη μετατροπή σε οικονομία υπηρεσιών, ο πρωτογενής τομέα θα πρέπει να παραμείνει σε σημαντικά επίπεδα τόσο για να υπάρχει αυτάρκεια σε τρόφιμα, προκειμένου να αποφεύγονται οι πολυδάπανες εισαγωγές, όσο και για να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή στην ύπαιθρο και να μην υπάρξει μαζική φυγή προς τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας μας πάνω στον πρωτογενή τομέα, μπορούμε να αυξήσουμε την αξία των παραγόμενων προϊόντων, μειώνοντας παράλληλα τα κόστη. Έτσι και θα αυξηθεί η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στον ΑΕΠ, όπως και η απασχόληση ενώ παράλληλα θα δημιουργηθούν περισσότερες ποιοτικές θέσεις εργασίας. Προς αυτή τη κατεύθυνση, μπορούν να συμβάλλουν τα καταξιωμένα ερευνητικά κέντρα μαζί με τα πανεπιστήμια που πραγματοποιούν εφαρμοσμένη έρευνα, τα οποία ουσιαστικά θα αναδείξουν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, τόσο των νωπών προϊόντων, όσο και των μεταποιημένων.

Ήδη η Ελλάδα διαθέτει υψηλή ποιότητα παραγόμενων προϊόντων, έχοντας παράλληλα δίκτυα διανομής σε αναπτυγμένες χώρες, αλλά και σε νέες αγορές. Ο μεγάλος αριθμός προϊόντων με ένδειξη γεωγραφικής προέλευσης, πιστοποίηση ΠΟΠ την κατατάσσει σε υψηλή θέση στην Ευρώπη, κάτι που θα συμβάλλει στον να μεταβεί γρήγορα η χώρα μας στο νέο παραγωγικό μοντέλο που να εναρμονίζεται με τα σύγχρονα καταναλωτικά πρότυπα.

Αξιοποιώντας την πληθώρα χρηματοδοτικών εργαλείων, οι εμπλεκόμενοι με τον πρωτογενή τομέα, αλλά και όσοι ενδιαφέρονται να εμπλακούν, έχουν τη δυνατότητα να εκσυγχρονίσουν την παραγωγική δομή, διαμορφώνοντας προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας με διεθνή φήμη. Παράλληλα, ο πρωτογενής τομέας έχει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί συμπληρωματικά, ενισχύοντας ουσιαστικά τους άλλους τομείς της οικονομίας. Για παράδειγμα, η παραγωγή προϊόντων υψηλής διατροφικής και οικονομικής αξίας, με διεθνή αναγνωρισιμότητα, μπορούν να συμβάλλουν στην ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, ή στη μεγιστοποίηση του κέρδους από την μεταποίησης, όπως π.χ. μπορεί να γίνει με το λάδι.

Βιβλιογραφία

Γεωργούδης, Α. -Ι. (2016). Κρέας και γάλα μπορούν να πάνε χέρι-χέρ!!! Ανάκτηση Ιούνιος 1, 2017, από Agrococosmos.com: <http://agrococosmos.com/33206/>

Ζιωγάνας, Χ. (2003). Γεωργική Οικονομική Ανάπτυξη . Θεσσαλονίκη : Εκδόσεις Ζήτη

Μουντζουρούλια, Ε., Τσιμπινουδάκη, Κ., & Φραγκούλη, Μ. (2016). Πτυχιακή Εργασία: Η σημασία και οι προοπτικές του πρωτογενούς τομέα στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Πάτρα : Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας-Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας-Τμήμα Λογιστικής.

Μωυσίδης, Α. (1986). Η Αγροτική Κοινωνία στη Σύγχρονη Ελλάδα. Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.

Νικολαΐδης, Ε. (2010). Γεωργία, Περιβάλλον, Διατροφή . Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Agrohunter . (2017). Ανάκτηση Ιούνιος 1, 2017, από ww.agrohunter.gr/el/uptonow

WWF. (2016). ΑΛΙΕΙΑ. Ανάκτηση Ιούνιος 1, 2017, από WWF:
<http://www.wwf.gr/sustainable-economy/fishery>

WWF. (2016). ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ . Ανάκτηση Ιούνιος 1, 2017, από WWF:
<http://www.wwf.gr/sustainable-economy/forestry>